

Trnavská univerzita v Trnave

Filozofická fakulta

Mobilizácia trnavskej posádky v roku 1944

Seminárna práca k predmetu Dejiny Trnavy a Trnavskej univerzity

Adam Toušek

2014/2015

ÚVOD

Vo svojej seminárnej práci pre predmet „Dejiny Trnavy a Trnavskej univerzity“ som sa zamerl na tému mobilizácie trnavskej posádky do Slovenského národného povstania (ďalej len SNP) v roku 1944. Pôvodne som sa chcel zamerať na tému oslobodenia Trnavy Červenou armádou 1. apríla 1945, no k tejto téme žiaľ nie je dostatok informácií a materiálov, ktoré by sa dali obšírnejšie rozvinúť. Niektoré sú príliš stručné, väčšina je nepodrobných a sú známe len údaje, akými sú dátum, čas, informácie o jednotke a jej velení a počet padlých Červenoarmejcov. Na mobilizáciu trnavskej posádky som sa zamerl hlavne z toho dôvodu, že zo západného Slovenska sa do povstania zapojila ako jediná a informácie o tejto udalosti nie sú až tak veľmi rozšírené, ako napr. téma celého SNP a okolností okolo celej udalosti. Celkovo sa tejto udalosti už síce venovalo množstvo prác, čo sa týka spracovania, boli značne odlišné.

1. PRÍPRAVA PRE ODCHOD A UDALOSTI PRED POVSTANÍM

Trnavská posádka bola síce súčasťou armády Slovenského štátu, no dlhší čas nebola veľmi obľúbená u nemeckých jednotiek, nakoľko u nej panovala až moc výrazná protinemecká nálada a postoje. V samotnej Trnave dokonca na jar roku 1943 vznikol protifašistický výbor, ktorého súčasťou boli hlavne občania Trnavy. Tí sa taktiež zapojili do mobilizácie a do SNP odišli spolu s posádkou. K nepokojom došlo už vo vyššie uvedenom roku 1943. Približne 3 roty slovenských vojakov mali narukovať u jednotiek nemeckého letectva, konkrétne u protiletectvej batérii – Slovenský štát mal za to dostať protiletectké kanóny. Do Nemecka sa títo vojaci nakoniec nedostali, napriek tomu sa posádka začala postupne búriť. Odbojové akcie začali presnejšie až v roku 1944, teda rok na to. V hre boli mená dvoch vyššie postavených vojakov slovenskej armády:

Kapitán Karol Fraňo

Stotník pechoty Andrej Benka-Rybár

Nie je však doteraz úplne jasné, ktorý z nich velil posádke v auguste 1944. Podľa viacerých záznamov a poznatkov z radov mnohých historikov postupovali spoločne, no ich vzťah nebol príliš korektný, nakoľko mali rozpory. Ani jeden z nich však nemal v pláne oznámiť prípravu odchodu veliteľovi posádky, nakoľko nosil nemecké vyznamenania. Paradoxne – veľa dôstojníkov trnavskej posádky, ktorí sa zapojili do bojov na východnom fronte proti ZSSR, bolo členmi protinacistického odboja v Slovenskom štáte. Vedúcou osobou z vyššie spomenutých vojakov bol však kapitán Fraňo a do Benku-Rybára moc veľkú dôveru nekladal a ani vojenské ústredie Benkovi-Rybárovi na začiatku neverilo.

Vojenské ústredie poslalo dňa 28. júna 1944 do Londýna správu o príprave tzv. Zápoľnej armády. Išlo o snahu prepojiť posádku s odbojovými jednotkami na východe a spoločnými silami nemeckú armádu poraziť.

V tomto prípade sa samozrejme rátalo aj s armádou ZSSR. Samotná povstalecká armáda by mala proti nemeckým jednotkám šance minimálne, nakoľko nemecké jednotky

disponovali vojakmi, ktorých výcvik, výzbroj a technika boli technicky na vyššej úrovni. Fraňo musel napriek živnej pôde pre odboj, zapojiť do kasární aj ľudí, ktorým mohol veriť. Hlavne začiatkom augusta 1944 mal Fraňo plnú podporu aj u podplukovníka Goliana a postupom času príprava na odchod vrcholila. Fraňo musel pod rôznymi zámienkami často cestovať do Banskej Bystrice, aby zbieral rozličné informácie (častokrát hovoril, že cestuje za rodičmi). V tomto období však rástol aj partizánsky odboj a nemecká rozviedka posielala správy prezidentovi Jozefovi Tisovi, aby rázne zakročil.

Fraňo musel postupovať čoraz viac opatrnejšie, pretože ako sa hovorilo istého času „Nepřítel naslouchá!“ – nemecká tajná služba a rozviedka sledovali každú podozrivú osobu. Medzičasom sa na slovenskom území pripravovali rôzne partizánske zoskupenia. Na konci augusta 1944 (pár dní pred vypuknutím SNP) bol cieľ trnavskej posádky čoraz zreteľnejší. Fraňo sa ešte stretol s Golianom a vymenili si dodatočné informácie a rozkazy, akými napr. bola aj kruhová obrana Trnavy, predsunutie prieskumných jednotiek, spoľahliví spojári, atď. Po tomto stretnutí Fraňo ihneď vycestoval naspäť do Trnavy a odovzdal Golianove rozkazy. Pred samotnou mobilizáciou mala trnavská posádka nasledovné počty:

804 vojakov základnej služby

3920 vojakov v zálohe

Približne 224 dôstojníkov

Ich počty sa však značne znížili odchodom veľkej časti posádky na východné územie. 28. augusta sa na podnet Ludina, ktorý tlačil na prezidenta Jozefa Tisa, otvorila brána pre vstup nemeckých jednotiek – a tým sa zahájila činnosť trnavskej posádky.

2. VYPUKNUTIE SNP A ČINNOSŤ TRNAVSKEJ POSÁDKY

Samotné povstanie začalo, ako je všeobecne známe, už 29. augusta 1944. Na jeho vypuknutie bohato postačila ako zámienka prítomnosť nemeckých vojsk na Považí. Golian vydal rozkaz pre začatie operácií – rozkaz mal heslo „Začnite s vyst'ahovaním“ (rozkaz mal však úplnú platnosť až od 20:00, ešte toho dňa). Trnavská posádka rozkaz obdržala okolo obeda, niečo po 13:00. Rozkaz prebral poručík Zaťko. Keďže samotné povstanie však ešte úplne neprebiehalo, posádka sa tvárila, že sa pripravuje na boj s partizánskymi oddielmi, ktoré sa nachádzali v blízkosti Trnavy. Za povstaleckého veliteľa bol zvolený nadporučík Fraňo – tu opäť nastal konflikt s Benkom-Rybárom, pretože obaja sa predbiehali v tom, kto nechá v kasárňach zvolať dôstojnícky zbor. Prítomní museli zložiť prísahu – vernosť československému odboju. Odboj v meste začal postupne obsadzovať dôležité administratívne budovy, akými boli úrady, pošta, rozhlas, ale aj podniky a centrum Trnavy. Členovia Hlinkovej gardy, Hlinkovej slovenskej ľudovej strany a Deutsche Partei boli zatknutí. Do akcie sa zapojili aj všetci schopní muži z okolia, ktorí boli o akcii tajne informovaní.

Trnavskej posádke mala prísť na pomoc aj posádka z Bratislavy, no tá sa však nedostavila, nakoľko bolo odzbrojená bojovou jednotkou Schill (SS-Kampfgruppe Schill).

Napriek tomu sa pár dobrovoľníkom z Bratislavy, ale aj Nitry podarilo do Trnavy dostaviť. V konečnom dôsledku sa žiadna posádka z okolia do akcie nezapojila, výnimkou bol Hlohovec, ktorý poslal pár dobrovoľníkov, žandári zo Serede a menšie skupiny z Považia. Celkový počet dobrovoľníkov bol približne 900.

Postupom času sa začali šíriť informácie o pripravovanej akcii v Trnave a nasledovali aj telefonáty Fraňa s prezidentom Tisom. Tiso sa snažil presvedčiť posádku, aby sa akcie vzdala a teda od nej úplne odstúpila a sľúbil, že nikomu z posádky sa nič nestane. Povedal aj im aj, že nemecké jednotky cez mesto len prejdú ďalej na východ. Práve pre toto navrhoval Golian zmobilizovať celú posádku a presunúť ju do Hlohovca a vybudovať oporné body pri rieke Váh, pretože terén nebol taký nepriaznivý, ako v Trnave. Nastal však komplikácie – posádky v Nitre a Hlohovci dávali vážavé odpovede a pôsobili neisto, čo sa týka zapojenia sa do povstania a taktiež sa prerušilo spojenie s Banskou Bystricou.

Fortifikačné práce boli dosť slabé. Posádka nebola vybavená ani protitankovými zbraňami a k mestu sa postupne od Bratislavy blížili motorizované a obrnené jednotky nemeckej armády, ktoré sprevádzalo letectvo. Obranyschopnosť mesta bola navyše slabá, pretože v okolí nebol žiaden členitý terén. V konečnom dôsledku – Trnava nemala žiadnu dôležitú úlohu pre SNP, pretože nemecké vojsko ju mohlo obísť. Mobilizácia bola preto najlepším riešením pre posádku, aby sa vôbec zapojila do povstania.

K mobilizácii došlo hneď 30. augusta a bol v nej vyzvaný takmer každý muž vo veku od 16 do 60 rokov. Dochádzalo však aj ku komplikáciám, pretože veľký počet ľudí nejavil záujem o zapojenie sa. Pre propagandistické účely sa vtedy uvádzalo, že odišla takmer stovka zamestnancov Coburgovej železiarne. O pár rokov neskôr sa zverejnil zápis, že zo železiarne odišiel len veľmi malý počet ľudí, na ktorých bol vyvíjaný nátlak. Z ostatných firiem a závodov neodišiel takmer nikto. Ďalším dôležitým faktom je, že veľa dobrovoľníkov a vojakov ušlo/dezertovalo. Len v priebehu septembra „dezertovala“ asi tretina trnavskej posádky.

V trnavskej posádke vlastne došlo k chaosu a neorganizovanosti (hlavne pre veľký počet mužov, ktorí ušli buď pred, alebo v priebehu mobilizácie samotnej). Do povstania odišla len malá hŕstka mužov, ktorí boli odhodlaní bojovať s puškou v ruke proti okupantom. Tí, ktorí ostali na svojich predsunutých postaveniach, museli viesť nerovný boj s nemeckými jednotkami, ktoré, ako som už spomenul, boli lepšie vycvičení, technologicky vyspelejšie, a hlavne v početnej prevahe. Veľa vojakov sa však po čase vzdalo, alebo ušlo. Nie je však stále úplne známe, koľkým vojakom sa podarilo zapojiť do povstania. Nemecké vojsko Trnavu nakoniec obsadilo no bežný život však pokračoval ďalej, presne ako pred mobilizáciou a vypuknutím povstania.

ZÁVER

Udalosti, ktoré sa odohrali v trnavskej posádke, boli očami historikov jednoznačne považované za súčasť SNP. Z môjho pohľadu sa však jednalo len o menej významnú, ba až bezvýznamnú časť SNP, nakoľko celé SNP malo svoje miesto hlavne na strednom Slovensku. Ľudia, ktorí sa v histórii vyznajú, ale taktiež aj jej priaznivci vedia, že celé povstanie bolo v priebehu dvoch mesiacov potlačené a nasledovne bol nastolený prísny režim. Trnavská posádka mala vlastne podobné znaky ako celé povstanie – nejednotné velenie, chaos vo vydávaní rozkazov a predovšetkým vojakov, ktorí boli do povstania doslova vtiahnutí, nevedeli, prečo a za čo vlastne bojujú. Nemali dostatočnú motiváciu a svoju budúcnosť videli neisto. Preto aj dochádzalo k tomu, že veľa vojakov z povstania buď pred, alebo počas neho dezertovalo. Napriek tomu si myslím, že aj tá hŕstka vojakov, ktorí odišli z trnavskej posádky a k povstaniu sa pridali, si zaslúži obdiv a rešpekt za to, že sa postavili proti značnej presile a bojovali za obnovenie samostatnosti.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

VOJENSKÝ HISTORICKÝ ÚSTAV. Povstalecký dôstojník Karol Fraňo. Dostupné na internete
www.vhu.sk/index.php?ID=2034

WIKIPEDIA. Slovenské národné povstanie. Dostupné na internete
sk.wikipedia.org/wiki/Slovenské_národné_povstanie

KLUB VOJENSKEJ HISTÓRIE SLOVENSKO. Dostupné na internete
www.kvhslovensko.6f.sk/akcie/tt13/tt13.php

KLUBERT, T. 2014. *Smrť sa volala Schill*. Ústav pamäti národa, 2014. 242 s. ISBN 978-80-89335-69-5